

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO
Te Whare Wānanga o Otago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşılabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

3. Deneyimlerimiz şunu göstermektedir: Odak grup tartışmalarına göre, oylama yöntemi kullanıldığında hassas konularda daha derinlikli ve farklılaşan yanıtlar alınabilmektedir.
4. Katılımcıların görüşleri adil biçimde temsil edilmekte, topluluğun en marjinal ya da güçsüz kesimleri bile görüşlerini ifade edebilecekleri rahat bir ortam bulmaktadır. Kabinde yöntemi okuryazarlığı gerektirmez.
6. Oy kullanması kaygılarını dile getirebilecekleri güvenli bir yol olarak topluluk tarafından benimsenmiştir.
7. Ebeveynler, çocuklarına tek tek anket uygulanması yerine onlara kabinde oy kullanma izni vermeyi tercih etmişlerdir. Bu araştırmada kullanılan kabinde oy verme yöntemi henüz tasarım aşamasındadır ve bu uygulamadan elde edilen geri bildirim CMS'nin ileride yapacağı araştırmalara da girdi sağlayacaktır.

Katkıda bulunan: Ms Urvashi Wattal (CMS) ve Dr Angela Chaudhuri (Swasti-Sağlık Kaynakları Merkezi), Hindistan.

Örnek durum 18: Bir ebeveynin hazır bulunduğu ortamda engelli çocuklarla görüşme

Arka plan bağlamı:

Geleneksel olarak sosyal araştırmacılar ebeveynlerden ya da diğer yetişkinlerden engelli çocukların gerçek düşüncelerinin anlaşılmasında araçlar olarak hareket etmelerini beklemişlerdir. Engelleri olan çocuklarla yapılan araştırmalarda görülen bu tür dışlayıcı yaklaşımların temelinde genellikle engelli çocukların görüş oluşturma ve görüşlerini dile getirme kapasitesinden yoksun oldukları varsayımı yatar. Son dönemlerde giderek artan sayıda katılımcı araştırma engelli çocukları katma ve seslerini duyurma haklarını gözetme bakımından bir dizi yaratıcı yöntemle başvurmuştur. Engelleri olan çocuklarla yapılacak görüşmeler planlanırken o sırada ebeveynlerin orada bulunup bulunmayacakları önemli bir konudur. Kimi durumlarda ebeveynler kendilerinin de orada bulunması gerektiğini düşünürler; çünkü çocukları adına kendilerinin bilgi vermesi gerektiği kanısındadırlar. Bunun dışında ebeveynler ayrıca çocuğun görüşlerini merak ediyor, güvenlik ve destekle ilgili ihtiyaçları varsa bunları öğrenmek istiyor da olabilirler. Dahası, ebeveyninin orada bulunmasını çocuğun kendisi de istiyor olabilir; çünkü ne de olsa yakını bir yetişkindir, kendilerini iyi bilmektedir ve gerekli desteği verebilecek durumdadır. Sonra, araştırmacı da görüşme sırasında ebeveynin orada bulunmasını isteyebilir; çünkü bu durum çocuğa belirli bir güven verecek ya da çocuğun tercih ettiği iletişim yönteminin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bütün bunlara karşın gene de görüşme sırasında ebeveynin orada bulunmasını tercih edip etmedikleri konusunda engelleri olmayan çocukların ne kadar hakları varsa engelli çocukların da aynı haklara sahip olmaları gerekir. Engelli çocukların kendi görüşlerinin ebeveynlerinin görüşlerinden farklı olması mümkündür ve bu görüşleri yanlarında ebeveyn denetimi olmadan araştırmacıyla özel olarak paylaşmak isteyebilirler. Bu durum araştırması, Kuzey İrlanda'da zihinsel engelli çocuklara yönelik aile destek hizmetlerini inceleyen bir çalışmadan hareketle derlenmiştir. Araştırmanın başlıca hedefi, çocukların görüşlerinin belirlenmesi ve aile destek hizmetlerine ilişkin deneyimleri konusundaki düşüncelerinin öğrenilmesiydi.

Etik görev:

Araştırma, evlere yapılan üç ziyaret aracılığıyla zihinsel engelli çocukları kapsıyordu. Çocuklar evlerinde ziyaret edilmeden önce araştırmacı araştırma sürecini ebeveynlerle görüştü ve onlara çocuklardan kimilerinin görüşme

sırasında kendilerinin de orada bulunmasını isteyebileceğini, diğerlerinin ise bunu istemeyebileceğini açıkladı. Araştırmacı, ebeveynlere, bu konudaki tercihin çocuklara ait olduğunu, ancak sonradan fikirlerini değiştirebileceklerini belirtti. İlk ziyaret turunda araştırmacı çocuklara görüşme sırasında ebeveynlerinin orada bulunmasını isteyip istemediklerini sordu. Çocuklardan yalnızca biri görüşmeyi başka bir kişi olmadan araştırmacıyla yapmak istediğini söyledi.

Araştırmacı çocuğun ebeveynini çocuğun bu tercihi konusunda bilgilendirdi ve bir sonraki ziyarette çocukla yalnız görüşülmesi konusunda anlaşmaya varıldı. Ancak, ikinci ziyarette, ev sahibi araştırmacıya hoş geldiniz dedikten sonra araştırmacı ile çocuğun yanında kalmaya devam etti. Araştırmacı burada bir tereddüt yaşadı: Çocukla yalnız görüşme konusunda daha önce varılan anlaşmayı ebeveyn unutmuydu, yoksa bunu bildiği hâlde orada bulunmak mı istiyordu? Araştırmacı, gerek çocuk gerekse aile açısından herhangi bir sıkıntıya yol açmadan konunun nasıl ele alınabileceği konusunda karar vermek durumundaydı. Araştırmacı ayrıca bir hususun daha farkındaydı: Bu etik ikilem karşısındaki tutumu çocuğa aynı zamanda bir mesaj da iletilecekti; araştırmacı, çocuğun görüşmeye katılımını etkileyebilecek görüş ve tercihlerine saygı duyup bunlara öncelik tanıyor muydu yoksa bunları yapmıyor muydu?

Araştırmacı, ebeveynin oradaki varlığını umursamayıp, çocuk bunu bir sorun olarak dile getirmediği görüşmeyi sürdürebilirdi. Bu yaklaşım zıtlasmaya meydan vermeyip ebeveynin kendisini dışlanmış hissetmesini önleyebilirdi. Ne var ki, böyle yapıldığında bu kez çocuğun tercihinin öncelik tanınmamış olacak ve yetişkin kişi de araştırma sürecinde söz sahibi hale geleceğinden bunun görüşme sırasında verilen yanıtlar üzerinde etkisi olabilecekti. Araştırmacı bunun yerine ebeveynle özel olarak görüşerek araştırma sürecini ona bir kez daha anlatabilir, herhangi bir kaygısı varsa bunu dile getirmesini önerebilirdi. Ancak bu durumda da çocuk yetişkinlerin bu meseleyi kendi aralarında görüştüklerini, kendi fikrini almadan bir karara vardıklarını düşünebilirdi. Başka bir alternatif de, her ikisi de oradayken konuyu çocuk ve ebeveynle görüşmek olabilirdi. Bu seçenek de çocukta kendisini dışlayarak ebeveyni kırdıkları hissini uyandırabilir, bu da fikrini değiştirmesine yol açabilirdi. Gene de ancak bu yaklaşım, konunun hem çocuk hem de ebeveynle saydam biçimde ele alınmasını sağlayabilecekti.

Yapılan tercihler:

Araştırmacı bunlardan son seçeneği, yani hem çocuk hem de ebeveynle birlikte görüşmeyi tercih etti. Bunu yaparken, meseleyi duyarlı ve destekleyici şekilde ele almaya büyük çaba harcadı. Çocuğun görüşlerinin araştırmacı açısından birinci önceliği oluşturduğunu açıklamak ve çocuğa ve ebeveyne önceki ziyaret sırasında ortaya çıkan çocuğun tercihinin hatırlatmak iyi bir başlama noktasıydı. Ebeveyn şunları söyledi: Bu gibi işlerde çalışanların ziyaretleri sırasında orada hazır bulunmaya alıştık; özellikle çocuğun kimi sorulara yanıt vermesinin mümkün olmayacağına ilişkin kaygılar varsa orada hazır bulunup çocuk adına bu tür soruları biz yanıtlayabiliriz. Bu sözlere karşı araştırmacı araştırmacının amacını bir kez daha açıklayarak asıl çocuğun görüşlerine ilgi duyduğunu, dolayısıyla çocuk bazı sorulara yanıt veremezse ya da vermek istemezse bunun bir sorun oluşturmayacağını vurguladı. Çocuk da kendi ebeveynine araştırmacı ile yalnız kalırsa daha rahat edeceğini, ayrıca çizim, cümle tamamlama, bilgisayar destekli teknikler ve işaret kartları gibi çeşitli iletişim araçlarının zaten el altında olduğunu söyledi. Bu görüşmenin ardından ebeveyn odadan huzur içinde ayrıldı, çocuk da bu ve daha sonraki ziyarette araştırmacı ile baş başa görüştü.

Kendinize sorular/düşünceler:

- Engelli çocuklarla ebeveynler arasındaki güç dinamikleri ailelerin evlerinde yapılacak görüşmelerde dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Ebeveynler engelli çocuklar açısından önemli bir destek kaynağı olabilirler

ve araştırma kapsamındaki görüşmelere katılımlarını kolaylaştırabilirler. Ancak ebeveynler çocuklarının verdikleri yanıtları yeniden yorumlayarak ya da düzelterek tartışmaya kendi gölgelerini de düşürebilirler.

- Araştırmacıların engelli çocukları araştırma sürecine katmada yaratıcı yöntemlere başvurmak durumundadırlar ve çocukların görüşlerine ebeveynleri orada olsun olmasın öncelik tanınmalıdır.
- Çocukların ve yetişkinlerin birbirleriyle çatışan görüşleriyle karşılaştıklarında araştırmacıların verdikleri kararlar engelli çocuklara, araştırma sürecindeki yerleri ve kontrol güçleri hakkında önemli mesajlar verir.
- Engelli çocukların araştırmaya nasıl katılacakları konusunda dile getirdikleri tercihlere saygı gösterilmelidir.
- Çocukla tek başınayken görüşülmesi karşısında çocuktan ya da ebeveyninden gelen tepki karşısında araştırmacı ne yapabilir?
- Ebeveyn orada bulunmakta ısrar etseydi araştırmacı ne yapabilir? Çocuğun böyle olmasının istemediği bilindiği halde görüşmeyi ebeveyn hazır bulunurken sürdürmek uygun olur mu?
- Çocukların görüşme sırasında ebeveynlerinin de orada olmasını istedikleri durumlarda çocuğun görüşlerine öncelik tanınmasını sağlama açısından araştırmacı hangi tekniklere başvurabilir?
- Çocuklarla yanlarında başka kimse olmadan görüşülmesi araştırmacı açısından ne gibi riskler içerir?

Referanslar

Kelly, B. (2007) Methodological issues for qualitative research involving learning disabled children. *International Journal of Social Research Methodology: Theory and Practice*, 10, (1), 21-35.

Kelly, B (2005) 'Chocolate... makes you autism': impairment, disability and childhood identities. *Disability and Society*, 20, (3), 261-275.

Kelly, B., McColgan, M. & Scally, M (2000) 'A Chance to Say - Involving children who have learning disabilities in a pilot study on family support services. *Journal of Learning Disabilities*, 4, (2), 115 - 127.

Katkıda bulunan: Dr Berni Kelly, Sosyal Çalışma Öğretim Görevlisi, Queen's Üniversitesi Belfast

Örnek durum 19: Çocuk koruma ve mahremiyet: Çocukların şiddet, istismar ve ihmale deneyimlerinin araştırılması

Arka plan bağlamı:

Çocuklara Karşı Zalimce Davranışları Önleme Ulusal Derneği (NSPCC) 2008 yılında evde, okulda ve toplulukta çocuklara ve gençlere yönelik şiddetin yaygınlığı ve bunun etkileri konusunda BK ölçeğinde kapsamlı bir araştırma yapmaya karar verdi. Çocuklara ve gençlere çocukluk döneminde ve son bir yıl içinde karşılaştıkları her tür şiddet olayıyla ilgili doğrudan soru yöneltilmesi açısından bu, Birleşik Krallık'ta yapılan türünün ilk araştırmasıydı. 2009 yılında 6196 katılımcı ile BK ölçeğinde bir hanehalkı araştırması yapılmıştı. 6196 katılımcının 2160'ı 11 yaşından küçük çocukların ebeveynleri/bakıcıları, 2275'i 11-17 yaş grubundan çocuklar ve gençler, 1761'i de 18-14 yaş grubundan gençlerdi. Daha fazla ayrıntı için bakınız, www.nspcc.org.uk/childstudy.

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

